

agrum, ibique solus solum occidit. Isidorus Pelusiota lib. I, *epist.* 322: «Sicut, inquit, haud tutum est cum homine pugnaci desertum peragraré, eodem modo haud facile est cum homine indocto sermones ineruditos movere. Ut enim ille omnibus corporis viribus in solitudine utetur, si quid, quod ipsum offendat, dictum aut actum fuerit: sic iste, nisi omnia ad ipsius inscitiam dicta fuerint, omnes et philosophicos sermones, et probos viros, ac virtutis amantes ex orbe terrarum explodit et eliminat; solet enim ut plurimum speciem fortitudinis exhibere temeritas.» Unde concludens suadet: «Quamobrem fer animo forti stultum et inconsideratum hominem, quandoquidem libenter sustinet insipientes, tu qui sapiens es in Domino.»

Ratio hujus sententiæ est, quod ira sit quasi fera, quæ hominem in bestiam, v. g. in tigridem, transmutat: ira enim cum sit accensio vel fervor sanguinis circa cor, perturbat iudicium, mentem obnubilat, rationem exæcat, et hominem insanire facit, ait D. Thomas III, *Quæst.* XLVIII, art. 2 et 3. Hinc figuram humanam immutat, dum oculos facit scintillantes, vultum igneum, nares fumantes, os spumans, linguam balbutientem. Quocirca iracundus, ut aper, dentes ostentat; linguam, ut serpens, acuit; pedibus manibusque strepit, ut ursus; ut taurus, cornibus impetit; nulli, nec propinquo, nec amico, nec superiori parcat; et, ut Nyssenus ait lib. *De Beatitud.*, orat. 2 et 7, similis est energumeno, qui a demone agitur, imo eo deterior est, quia motus hi irato voluntarii sunt, energumeno vero involuntarii et coacti. Siracidi consentit Salomon *Proverb.* XVIII, 14: «Spiritus, ait, ad irascendum facilem quis poterit sustinere?» Et cap. XXI, 24: «Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum (Pagninus, *laqueum*) animæ tuæ.» Nam, ut ait Seneca, lib. III *De Ira*, cap. 1: Cætera vitia impellunt animam, ira præcipitat. Hæc non secus quam fulmina procellæque, et si qua alia irrevocabilia sunt, nec eunt, sed cadunt, vim suam magis ac magis tendit. Vide S. Basilium homil. *De Ira*, S. Ambrosium lib. I *Offic.* cap. VI, S. Gregorium lib. V *Moral.* cap. LI, LII, LIII. Salomonem secutus est Pythagoras, cujus hoc inter alia exstat symbolum apud Plutarchum *De Liber. educ.*: «Ignem igni re addito.» Et: «Ignem gladio ne fodito, hoc est, iratos noli irritare, sed iis concede.» Vide dicta vers. 13.

Huic g. J. inæ antistrophe respondent parabola et apologi cap. XIII, vers. 1: «Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. Pondus super se tollet, qui hoæstiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringentur;» et vers. 20: «Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et omnis homo simili sui sociabitur.

Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo. Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem? Venatio leonis onager in eremo: sic et pascua divitum sunt pauperes.»

Omnes hæc parabola et apologi eodem tendunt, idemque significant; quos proinde simili, eoque insigni vulpis simiam pro socio viæ eligentis, et cætera animalia respicienti, apologo graphice depingit, et ad oculum representat Cyrillus lib. I *Apolog. Moral.* cap. XXIV, cujus titulus: *Cum socio electo proficiscaris, aut converseris*: «Vulpes, inquit, ad declivem statem deducta, patrafi reatus conscia, cum ad satisfaciendum peregrinari vellet, mox ejus peregrinationis rumor increbuit, atque peregrinanti canis se in comitem dedit. Cui vetula dixit: Latratu et morsu soles injuriam provocare, atque ideo non ibo tecum. Quo quidem repudiato, onager aiebat: Sequar te, soror. Cui illa: In sereno, inquit, dolens, et in tenebris gaudens lividus es: si mihi malum ingrueret, lætareris; si bonum contingeret, tristareris. Vade ergo, quia nolo in comitem luminis hostem. Quo rejecto, statim se ursus offerens advenit. Cui vulpes respondit: Nimis furiosi pectoris es, et paratam vindictæ unguam habes; si fortassis in me, vel in alium ira desævires vel rueres, tunc aut confunderes sociam, aut ream hostiliter lanieres. Tecum ergo non pergam. Tunc leoni, id ipsum cum peteret: Quæso, inquit, carissime, ut mecum non venias, quoniam præcordialis validitate virtutis, multum es præsumptuosus et audax; tale quid forte velles attentare, unde vix aut nunquam pedem eriperem. Deinde dimisso leone, cum pavo se illi socium offerret, ei dixit: Nimirum propter auream pennam desideraris, et pompa effunderis, tecum non pergam, quoniam nolo caudam perdere ob tuam pennam et pompam. Quo sic repudiato, lupus se obtulit, et dixit: Quæso ut contritum recipias et pœnitentem. Cui illa: Rogo ut dimittas facinora me lugentem; quippe cum fure nullatenus vadam, ne tuæ damnationis et criminis particeps fiam. Sed et porco mox ingrenti se dixit: Vade, quia nolo tua sordescere foeditate. Tandem asino multum se commendanti, respondit: Recede a me, insensate, quoniam alibi sine ratione clamares; et lupis accurrentibus, una tecum confunderer.» Omnibus ergo hisce rejectis, vide quos vulpes sibi socios asciverit: «Cunctis igitur his cum rationis iudicio confutatis, consurgens vulpes, secum hos in socios, eorum allecta precibus, duxit: pantheram, cujus os redolet; simiam, quæ in plenilunio gaudet; agnum mitem, leporem pusillanimum, erinaceum cutis spinosæ, bovem de labore viventem, arminium sordes vitantem, formicamque prudentem. Cum quibus hilariter cum pergeret, corvus obvius dixit: Quænam est hæc caterva? Cui illa: Electus, inquit, comitatus prudentis. Nam cum electo electus eris, et qui cum sapientibus graditur, sa-

piens erit. Tum ille: Recte, inquit, judicasti. Sed doce, cum quilibet conversando, quis prosperetur. Mox illa: Cum amatore, inquit, sapientiæ, et ze-

latores justitiæ, et cum amicitia fideli cultore. Quibus dictis, ultra processit.»

QUARTA PARS CAPITIS,

NON ESSE CONSULTANDUM CUM FATUIS ET EXTRANEIS.

20. CUM FATUIS CONSILIUM NON HABEAS: NON ENIM POTERUNT DILIGERE (legit *εἰσεῖαι*, jam legunt *εἰσεῖαι λέγειν*, id est, tenere verbum, hoc est servare secretum) NISI QUÆ EIS PLACENT, — scilicet fatua, periculosa et damnosa. Græce, cum fatuo ne consulta: non enim poterit celare sermonem; Tigurina, *quæ quæ dicta sunt*; Syrus, cum stulto ne jungas (velut visco glutinis) secretum, quoniam non est potens ad cooperationem ejus, ut illud tegat et celet, juxta Comicum dicentem:

Plenus rimarum sum, hæc illacque perfluo.

Duplici ergo de causa vitandum est consilium stulti: prior, quia stultum, perinde ac ipse stultus est; posterior, quia ipse illud non servabit secretum. Nam quæ eis placent sunt garrulitas et stultitia; adde proprias eorum cupidines et comoda, q. d. Fatui et perversi diligunt suadentque ea quæ concupiscunt, quæque ipsis sunt comoda, non quæ tibi: propria enim comoda eis placent, non aliena. Huc facit proverbium Arabicum, *Centur.* I, num. 26: «Ne aperi secretum tuum simiis,» id est ne detege arcanum tuum derisoribus et fatuis. Sicut enim simiæ actiones gestusque hominum, quos vident, imitantur: sic derisores eorum, quos derident, dicta factaque iterant et representant. Quocirca sapienter monuit filium Tobias cap. IV: «Consilium semper a sapiente perquire.» Et Menander: «A viro prudente accipe consilium; prudens prudentium etenim est consilium.» Hinc illud invaluit: «Consilio et fortitudine chimæram superari,» quod exstat inter Alciati emblemata. Apuleius, lib. de *Dæmonio Socratis*, ita scribit: «Nonne Ulysses cum Diomede deliguntur: veluti consilium et auxilium, mens et manus, animus et gladius? Nihil egregium, nihilque magnificentum perfici belle potest, in his potissimum quæ bellica negotia respiciunt, nisi maturo consilio jungantur corporis vires.»

Porro S. Bernardus, *epist. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum*: «Ad consilia, ait, soli eligantur, qui prudentes esse videntur et benevoli. Vix in multitudine hominum unum reperias in utraque parte consummatum. Haud facile siquidem, vel prudenti benevolentiam, vel fideli inesse sapientiam deprehendas; sine numero autem sunt, quos utriusque muneris expertes esse consiterit.»

Porro fatui dicuntur simplices, insulsi, insipientes, ita dicti a sapore ciborum, qui, cum non sapiunt, fatui vocantur, juxta illud Martialis, lib. XIII, 13:

Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia beta.

Aut a Fatua, de qua Justinus, lib. XLIII: «Fauno, ait, fuit uxor nomine Fatua, quæ assidue divino spiritu impleta, velut per furorem futura præmonabat; unde adhuc qui inspirari solent, fatuari dicuntur.» Fatui enim sæpe furore, quasi altiore spiritu aguntur, ut videantur enthusiastæ, vel prophetæ. Quocirca Turcæ fatuos, quasi Dei entusiasmo actos mire venerantur, ut mihi narraunt oculati testes, idque ad reverentiam et persuasionem sui Mahometis, qui, cum laboraret epilepsia, et deliraret, fingeat se corripit a spiritu Dei.

21. CORAM EXTRANEIS NE FACIAS CONSILIUM (Græce *κρυπτός*, id est secretum, vel occultandum): NESCIIS ENIM QUID PARIET, — q. d. Nescis quid ex visis vel auditis a te, tanquam ex concepto semine apud se machinabitur, et tandem suo tempore edet in tuam perniciem, vel ignominiam, ait Jansenius. Qui enim norunt secreta alterius consilia, facile iis ad eum prodendum vel perdendum abuti possunt, præsertim extranei, quorum mens et fides incognita est, ac subinde dubia et suspecta. Græca, nihil agas secreti cum alieno: nescis enim quid pariet. Ita Tigurina, licet græce ad verbum sit, *coram alieno*, q. d. In conspectu exteri, cujus mens et fides non satis tibi est perspecta, nihil agas, quod velis esse occultum; græce enim est *κρυπτός*, id est occultandum: quia periculum est ne illud evulget cum tuo damno et pernicie.

Moraliter nota consilium hic vocari secretum, quia nervus et vis, ac quasi anima consilii consistit in secreto; quod enim est anima latens in corpore, hoc est secretum latens in consilio. Id patet in bellis, ubi, si consilia invadendi hostem vel urbem sint secreta, milites imparatum hostem secreto adoriuntur et superant: sin emanent, hostis se munit, et consilium eludit. Idem est in procuratione officiorum, beneficiorum, mercium cæterarumque rerum: si enim tuum consilium celes, voto potieris; sin evulges, æmulos plures, vel invidos concitabis, qui te impediunt et frustabuntur. Idem locum habet in rebus spiritualibus. Hinc S. Ignatius, teste S. Hieronymo in *cap. I S. Matthæi*, dicebat Christum conceptum et natum

ex Virgine, ut partus ejus celaretur diabolus; si enim ipse id rescivisset, omnibus nervis impedire satagisset.

Hinc et viri pii ac solertes sua pia proposita, quoad possunt celant, etiam diabolus; ac tacite in mente cum Deo deliberant, illicoque quod concluderunt exsequuntur, antequam diabolus id rescire vel impedire queat. Atque experientia docet illa optime succedere; secus autem, si scilicet diu deliberes, signis prodas, evulges, diabolo resistente, mille inveniēs contradictiones, mille obices et difficultates, quas vix superabis. Tanti est secretum ad rem, praesertim arduam conficiendam. Hinc Festus consilium a sileo et silendo derivat, ut consilium idem sit quod cum silentio peragendum. Ita Metellus, rogatus quidnam facturus esset post domitos Macedones, respondit: « Tunicam meam exuerem, » imo exuererem, « si eam consilii mei consciam putarem. » Ita Plutarchus in *Apophthegmat. Romanis*. Et Antigonus rex rogatus a filio quando castra esset moturus: « Quid, inquit, metuis, ne solus tu non audias tubam? » Vox utique rege digna: ei arcnum non credidit, cui post mortem crediturus erat regnum. Ita Plutarchus, lib. *De Garrulit.* Hujus rei symbolo Gentiles Palladem, quæ est dea sapientiæ, dicebant inimicissimam esse cornici, eamque cornices comprimere, ac cornices nunquam ad ejus arcem advolare, ut significarent sapientiam inimicissimam esse garrulitati, cujus symbolum est cornix, utpote loquax et garrula. Ita Natalis Comes, cap. v, lib. IV *Mytholog.* Sapienter Q. Curtius, lib. IV *De Vita Alexandri*: « Res, inquit, magnæ sustineri ab eo non possunt, cui tacere grave est. » Quin et Persarum consiliarii, teste Ammiano lib. XII, silentium velut numen colebant. Romani vero silentii senatusconsulti violatores morte plecebant. Quocirca Pompeius, ait Valerius Maximus lib. III, cap. III, « dum legationis officio fungeretur, a Gentio rege interceptus, cum senatus consilia prodere juberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit, eaque patientia regi simul, et desperationem tormentis quidquam ex se cognoscendi excussit, et expetendæ populi Romani amicitiae magnam cupiditatem ingeneravit. »

Alludit ad *Proverb.* xxv, 9: « Causam tuam tracta cum amico, et secretum extraneo non reveles, ne forte insultet tibi, cum audierit, et exprobrare non cesset. » *Extraneum*, græce ἀλλότριον, id est, alienum, abhorrentem: externum quemlibet accipe, sed maxime fide et religione a te tuaque gente dissidentem, quales Judæis erant Gentiles; hi enim in Scriptura vocantur בני נכר bene nechar, id est filii alieni, ἰ genitivo: alieni scilicet Dei, quia deum alienum colunt, quos Septuaginta vocant ἀλλοτριούς, vel ἀλλογενείς, id est alienigenas, vel ἀλλοφύλους, id est allophylos, hoc est alienæ familiæ, puta Gentilis, quales fuere Philisthæi, Ammonitæ, Moabitæ, Idumæi, etc. Hi enim, utpote Gentiles,

Judæis, quasi peregrini cultus et propriæ sectæ hominibus, erant infensi: Judæi vicissim eos, quasi idololatrias, suosque æmulos et hostes adversabantur. Talibus ergo tamque infensis non erat tutum revelare secreta sua consilia. Unde Rabanus mystice per extraneos accipit hæreticos, quos Apostolus plane vitandos fidelibus esse monet, ad Titum, III, 10.

22. NON OMNI HOMINI COR TUUM MANIFESTES, NE FORTE INFERAT (Tigurina, referat) TIBI GRATIAM FALSAM, ET CONVICIETUR TIBI. — Gratiam falsam vocat benevolentiam fictam, q. d. Noli cuiuslibet candide animum tuum aperire, ne forte audiens candori huic tuo non respondeat, sed referat gratiam falsam, qua fingat se tibi fidum et benevolum, ut plura tuæ mentis secreta expiscetur, e quibus tuas animi ægritudines ipse perspiciat, ob easque te rideat, tibi que convicietur. Vel gratiam falsam vocat malam, q. d. Pro bona gratia tua, qua ei fideliter et fidenter aperis credisque tua arcana, rependet tibi malam gratiam, puta convicium. rō falsam jam non est in Græco, nec Syro; est tamen in Complut. Syrus sic habet, ne omni homini reveles quod est in corde tuo, ne condemnet te gratia. Gratia enim, si loqui posset, condemnaret te, quod gratiam illam candidæ revelationis tuæ insulso et ingrato conviciatori præstiteris, itaque illam quasi dehonestaris, et velut virginem adultero prostitueris. Unde Græca habent, et non referat tibi gratiam, sed pro gratia reponat contumeliam. Huc facit proverbium Arabicum, *Centuria* 2, num. 54: « Arcanum tuum de sanguine tuo est; sæpe aperuisti illud, et est causa mortis tuæ; » et *Centur.* 4, num. 7: « Ne deambula nudus per plateas, » id est, ne aperias secretum tuum coram hominibus, ne subsappna te. « Verba fac nocte, ubi non est avis nocturna, » id est, ocella arcnum tuum, et dignitatem tuam a turba idiotarum et stultorum. Et illud Epicharmi: « Sobrius esto, et memineris diffidere. » Nam, ut ait Theognis:

Fiso res periit, diffiso salva remansit.
Paucis e multis fidus adest animus.

Hoc est quod audivimus cap. VI, 6: « Consiliarius sit tibi unus de mille. »

Moraliter, hic discere quam caute servanda sint cordis arcana, quamque turpe et periculosum sit ea expiscari. Hæc enim insignis est curiositas quæ curiosum in magnas redigit angustias. Facilius enim est compescere curiositatem expiscandi secretum, quam ubi expiscatus fueris, illud tacendi. Imo, qui curiosi sunt ad expiscandum, curiosiores sunt ad propalandum: pruriunt enim ad revelandum secreta quæ norunt, ut scientiam suam venditent. Adde, esto crimen proditiōnis, non tamen suspicionem evadent; si enim res emanet, vehemens erit suspicio ipsos, utpote solos secreti conscios, illud evulgasse. Quocirca Philippiades poeta regi Lysimacho percharus, rogatus ab eo: « Quid vis tibi impertiam rerum

meorum? Quodeumque voles, inquit, modo ne arcani quippiam. » Et Aristoteles, rogatus quis secretum cognitum servare posset, respondit: « Qui carbonem ignitum lingua continere poterit. » Ita Antonius in *Melissa*, part. I, serm. 72; nam, ut dicitur *Proverb.* xvi, 27: « In labiis ejus ignis ardescit; » Septuaginta, ignem condit. Sic Dalila expiscata secretum fortitudinis Samsonis, illud prodidit, et maritum perdidit, *Judic.* xvi. Gellius, lib. I, cap. xxiii, memorat Romanos senatores adeo celebrasse silentium Papyrii pueri, qui secretum senatus matri, non tantum verbis, sed et verberibus illud exigenti, prodere noluerat, ut ei inter pueros soli aditum in curiam concesserint, eique Prætextati cognomen honoris causa indiderint, ob tacendi loquendique in ætate prætextata prudentiam. Denique Plutarchus in *Moral.* hoc remedium exquirendi fidem alicujus in servando secreto, suggerit: « Ut vas, inquit, experiamur, non vinum infundimus, sed aquam; si enim depereat, parum refert. Sic frivolum quiddam committendum amicis, quo silentii fidem experiamur, ut si effutiant, nihil sit periculi. »

Sane S. Ambrosius ita sancte servabat secretum

sibi commissum, ut illud ne quidem cum Satyro fratre sibi carissimo communicaret, uti ipse refert in ejus obitu, causamque addit, dicens: « Erat enim fidele indicium, extraneo non esse proditum, quod non esset cum fratre collatum. » Unde ipse in illud *Psal.* xl, *Egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum*: « Aptus versiculus, inquit, adversus eos qui secretum alicujus produnt. Pulchre ait: Egrediebatur foras. Foris enim lupi, foris prædones: intus Moyses in nube cum Jesu. Foris Judæi: intus Zacharias sacerdos in templo. Foris multitudo: intus Spiritus Sanctus in cordibus nostris clamat: Abba pater. Foris adversarius noster, sicut leo pervigilat ad rapinam. Foris infideles: intus fideles. Et ideo eos, qui foris sunt judicabit Deus; eos autem qui intus sunt, Christus absolvit. Egrediebatur igitur Judas, et loquebatur. Egrediebatur de fide, egrediebatur de concilio et numero Apostolorum. Egrediebatur de convivio Christi ad latrocinium diaboli. Egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis, qui vanæ ad perfidos loquebatur. Egrediebatur foras, qui vitæ internæ mysteria relinquebat. »

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Agit de iis quæ vitanda sunt in feminis, ac de periculo quod est in earum aspectu, colloquio et consortio, usque ad vers. 14. Inde usque ad finem agit de iis quæ vitanda sunt in viris, docetque vitandos esse amicos novos, homines potentes, qui habent jus necis et vitæ, injustos, linguosos et temerarios.

1. Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.
2. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris.
3. Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius.
4. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.
5. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.
6. Ne des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te et hæreditatem tuam.
7. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.
8. Averte faciem tuam a muliere compta, et ne circumspicias speciem alienam.
9. Propter speciem mulieris multi perierunt: et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.
10. Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi steruus in via conculcabitur.
11. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit.
12. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: 13. et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo labaris in perditionem.
14. Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi.
15. Vinum novum, amicus novus: veterascet, et cum suavitate bibes illud.
16. Non zeles gloriam et opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio.
17. Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.
18. Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, et non suspicaberis timorem mortis.
19. Et si